

Andres Ehin 70

Jubeli puhuks ilmutatud „Igavik vannitoas“ sisaldab Ehini paremaid palu kõigest seni ilmunud luulekogudest. Kõige vanem luuletus pärineb aastast 1959 ja kõige uuem aastast 2009. Ehin ise ütleb, et lõviosa tema varasematest värssidest on kirjutatud Tartu ülikooli kohvikus. Pärast ülikooli pole tal enam lemmikpaika olnud. Vt lk 2

RAAMAT

EESTI KIRJASTUSTE LIIDU AJALEHT

Nr 3 (48)

28. aprill 2010

kommentaari

Raamatu uus rüü

Hiljuti sain raamatupoes meeldiva üllatuse osaliseks – poeriulile oli jõudnud eksperimentaalse ja põneva lahendusega luuleraamat – Mats Traadi „Tule rüütamine“.

Tahan siinjuures kirjeldada oma esmamuljet. Juba kaanel võistlesid omavahel punane ja must, jättes mulje, justkui midagi oleks paigast nihkunud. Haarates raamatu eneselegi märkamalt kätte, jätkus sama tunne. Kui algul oli nihkes vaid kaanetekst, siis nüüd selgus, et ka kaas on täiesti tagurpidi pööratud. Katsumisel oli tunne sõbralik: sobiv käepärane formaat ja meeldiv tekstuur – robustne, kuid soe.

Tõmbasin mitmeid kordi sõrmedega üle peaaegu teravate papiservade. Haarates ühe käega esikaanest ja teise käega tagakaanest, tundsin ja nägin väikest loksumist – jälle on paigast ja liigub, justkui elab. Ja avades – perfektne vaatepilt, justkui Jüri Kaarma kujundatud.

Esimene maine mõte pärast kogu seda hõrku tunnet, oli küsimus, mis see kõik maksab? Teine ja kolmas – kes on kujundaja ja milline kirjastus on sellega nõustunud? Teatavasti on käsitöö kallid ja kes siis majanduslanguse ajal tahaks kulukalt raamatut kirjastada. Ikka tehakse nii, et odavam saaks.

Lugedes tiitlipöördele, et raamatu ongi kujundanud Jüri Kaarma ja kõite konstruktsiooni autor on Eesti Kunstiakadeemia, meenus mulle, et Eesti Kunstiakadeemia nahakunsti osakonna professor Lennart Mänd oli mind kord kutsunud magistriõppe ühe projekti hindamiseks, kuid ma ei saanud minna. Arvatavasti oli see hea selleks, et saada elamust raamatupoest.

Hilisemal vestlusel Lennart Männiga sai selgeks nüüdseks selle raamatu taust. Nahakunsti osakonna magistriõppes tegeletakse semestris kuni kolme projektiga. Otsitakse reaalse väljundiga töid, mis aitaksid tulevast kunstnikku eluliste probleemidega kokku viia.

Projekti teostades pakkus iga üliõpilane kaks-kolm lahendust. Otsus tehti kujundaja, kirjastaja ja trükikoja esindaja juuresolekul, kus muuhulgas arutati raamatu kasutatavuse üle. Naturaalse materjali valiku tingis teksti sisu.

On ära tehtud nii tänuväärne töö. Aitäh ja loodan, et Kunstiakadeemia nahakunsti osakonnal on huvilistest kirjastajatest juba järjekord tekkinud.

Angelika Schneider raamatudisainer

Eelmine raamatumess toimus Tallinnas Saku suurhallis 2007. aastal (pildil). Vahepealsetel aastatel on toimunud küll raamatumüüke, mitte aga messe, kus lisaks müügile toimub esitlusi ja on võimalik kohtuda kirjanikega, osaleda vestlusringides ja õpitubades. Kõik huvilised on oodatud suurele raamatupeole Nokia Kontserdimajja 6.-8. mail. Sissepääs messile on tasuta. FOTO TEET MALRSOOS

Tulemas on põnev raamatunädal

Kaidi Urmet

Järgmine nädal tootab tulla lugemis- ja kirjandushuvilisele vägagi põnev ja sisutihed. Ühel ajal saavad toimuma Balti raamatumess ning kirjandusfestivalid HeadRead ja Prima Vista. Seega jagub üritusi nii Tallinnas, Tartusse kui ka Põltsamaale.

Huvitavat igale maitsele

Tänavune raamatumess toimub Nokia kontserdimajas ning programm on kokku pandud nii, et huvitavat jaguks väikestele, noortele ja vanematele, unustamata spetsialiste ja ka venekeelset lugejat.

Reedel toimub Prantsuse Kultuurikeskuse eestvedamisel kirjastajatele ja autoritele mõeldud rahvusvaheline ümarlaud e-raamatu arengu ja mõjude teemal. Kogemusi ja probleeme nii majanduslikus, sotsiaal-kultuurilises kui ka õiguslikus küsimuses arutavad Aavo Koka juhtimisel eksperdid Prantsusmaalt, Saksamaalt, Lätist ja Eestist.

Lisaks korraldab Eesti Lastekirjanduse Keskus raamatukogutöötajatele õpipäeva, praktilist nõu on võimalik lugelal saada näiteks koduraamatukogu korrashoidmise või ka infot e-raamatu ostmise ja lugemisseadmete kohta.

Põnevad kohtumised

Messile on oodata Saksamaa uut säravat tähte ja raamatu „Lambakriminull“ autorit Leonie Swanni. Venemaa autori Dmitri Bõkoviga vestleb Juku-Kalle

Raid ning esitletakse eesti keeles äsja ilmunud raamatut „Mahakantud“; Kätlin Kaldmaa vestleb Sofka Zinovieffiga (Inglismaa) ja samuti esitletakse eestikeelsena trükitist ilmutatavat raamatut „Punane printsess“. Soomes elava vene päritolu kirjaniku Zinaida Lindéniga vestleb Jevgenia Garanza.

Teatrikohvikusse on planeeritud meeleolukad raamatuesitlused inBoililt (luuleraamatu „Sajast sada“ esitus) ja Tiit Laukilt („Jazz Eestis 1918–1945“). Kindlasti saab meeleolukas olema Goethe Instituudi poolt korraldatav üritus, kus Anu Lamp, Eeva Park ja Jüri Kuuskemaa loevad ette katkendeid oma saksa lemmikautorite teostest ning arutlevad Saksa kirjanduse mõjude üle.

Saab kuulata ja kaasa rääkida Lisaks toimub messil vestlusringid ja arutelusid. Vestlusringis „Suur ja väike ajalugu“ kohtuvad kuulajatega Imbi Paju, Sofka Zinovieff, Aigi Rahi-Tamm ja Mart Laar.

Vestlusringis „Elukirjandus ja ilukirjandus“ vestlevad Teet Kallas, Merca, Mihkel Raud, Olavi Ruitlane. Ravimtaimede kasutamise oskuse ning tähtsuse üle tänapäeval ja minevikus arutlevad Ain Raal, Ulve Pihel ja Rein Sander. Eesti noortekirjanduse üle arutlevad Kaie Klettenberg, Sash Uusjärvi, Tauno Vahter, Ivar Soopan ja Kätlin Kaldmaa ning Andres Anvelt räägib Jaak Urmetiga, missugune on Eesti põnevik – kas elu või väljamõeldis.

Messil ei ole unustatud ka venekeelset lugejat. Vene keeles toimub se-

minar eesti ja vene tänapäeva lastekirjandusest. Iona Martsoni vestluspartnerid on eksperdid Venemaalt: Maria Porjadina (ajakirja „Tšitajem Vmeste“ toimetaja, eesti lastekirjanduse arvustaja); Irina Arzamasstseva (Moskva Riikliku Pedagoogilise Ülikooli õppejõud, eesti lastekirjanduse kursuse lektor) ja Albert Lihhanov (Rahvusvahelise Lastefondide Assotsiatsiooni president).

Samuti tuleb tutvustamisele Aleksei Turovski uus venekeelne raamat „Живые знаки“ („Elavad märgid“) ja laupäeval toimuvad kohtumised Dmitri Bõkoviga ja Zinaida Lindéniga.

Mõeldud on ka lastele

Lastel on võimalik osaleda Eesti muistendite kuldraamatu esitlusel, kohtuda Andrus Kivirähkiga, meisterdada Natalia Litvinova juhendamisel nukke, tutvuda ühe uue toreda raamatu-lauamänguga ning lisaks koos vanemaga meisterdada üks väike kink.

Loomulikult ei saa jätta mainimata, et messil on esindatud oma parima valikuga raamatute üle 30 kirjastuse-ettevõtte. Läti ja Leedu pea 70 kirjastust esindavad Läti ja Leedu Kirjastuste Liitude ühisstendid.

Üritusi jagub kolmeks päevaks Nokia kontserdimaja kolmele korrusele: teatrikohvikusse, raamatukohvikusse ja kontserdisaali. Loodame väga, et ka kuulajaid ja huvilisi jagub kõigiks kolmeks päevaks ja et tuleb huvitav kirjanduslik nädal.

uudised

Tuntud Briti ajaloolane ja kirjanik Eestis

Mais toimuva Tallinna Kirjandusfestivali üheks külaliseks on hinnatud ajalooraamatute autor, briti kirjanik Simon Sebag Montefiore. Eesti lugejale peaksid hästi tuntud olema tema mitmeid auhindu saanud raamatud „Stalin. Punase tsaaari õukond“ ning „Noor Stalin“. Montefiore esineb Tallinna Kirjandusfestivali telgis 8. mail kell 16.

Ilmumist alustab uus raamatusari

Kirjastuse Koolibri uus sari „Ajavaim“ on ilukirjandussari, mille peamine eesmärk on täita lünki eesti tõlkeloos ehk avaldada teoseid, millele kuulub maailmakirjanduses tähelepanuväärne koht, kuid mis pole seni maakeeles meie lugejani jõudnud. Sarja esimene raamat „Trainspotting“ on tuttav eeskätt nooremale põlvkonnale. Irvine Welshi debüütromaan on üks murrangulisemaid teoseid 1990. aastate Briti kirjanduses.

Kuidas kirjutada elulugu?

Aprilli lõpus ilmub Tiina Kirsi ja Rutt Hinrikuse koostatud raamat „Elust elulooks“, mis valiku elulugude näitel tutvustab võimalusi, kuidas ise elulugu kirjutada. Erinevaid võimalusi on palju: eluloolised mälestused kokku surutud või vastupidi, lahti kirjutatud kujul, fragmendid mälestustest ja teraviklikud mälupeeglid, dokumentaalsed kirjanekud ja ilukirjanduseks vormistatud minevikupildid. Raamatu avaldab kirjastus Tänapäev.

Lihtne on võlv

Eelmisel aastal perenaiste südamed võitnud Ajakirjade Kirjastuse „Nutika perenaiste kokaraamat“ saab aprilli lõpus järje – „Tõeliselt nutika perenaiste kokaraamat“. Lihtsad ja kodusel toidud konservidest. Raamat aitab hakkama saada olukorras, kus külmkapis valitseb tühjus või leidub selles vaid mõni konservikarp ning pakub nii argi- kui ka piduroogasid, mille valmistamiseks saab kasutada konserve ja hoidiseid.

RAAMAT

Väljaandja Eesti Kirjastuste Liit
© EKL 2010

Natsism kui religioon

Kaisa Kaer

Imset ei ole tühgei lähiajaloo teemat, millest oleks nii ulatuslikult kirjutatud nagu Kolmandast Reichist. Populaarteaduslike käsitluste meres tõuseb antud teos esile mitte ainult ohtra kiituse ja preemiade, vaid ka ambitsioonika lähenemise poolest, mis peaks rõõmustama kõiki, kes hindavad laiapõhjalisemat analüüsi.

Nagu autor kuival toonitab, ei keskendu see raamat sellele, „kas Hitler magas oma õetütrega, armastas oma koera või plaanis midagi Windsori hertsogi ja hertsoginnaga”, vaid paneb „taas maksma tähtsa vaimse traditsiooni, mis püüab mõista natsismi kui nähtuse olemust”.

Ajatu ajakohasus

Michael Burleigh on mainekas ajaloolane, kes sarnaselt Ian Kershaw'ga alustas hoopis keskaja uurimisest. Suutes vältida lahmimist, on Burleigh tekst stiililt erakordselt jõuline, seda iseloomustab teatav intellektuaalne raev, mis väljendub sellistes hinnangutes nagu sakslaste „vastutustundetu rumalus”. Tema veendumust, et ajalugu meid jätkuvalt õpetab, ilmestab rabav metafoor ühest 1937. aasta aprillist pärinevast ülevaatest, mis koostati natside kohta pagendusse läinud sotsiaaldemokraatide juhtkonnale.

Anonüümne autor kasutas võrdluseks raudteed ümberehitamist – „insenerid ei saa vana silda lihtsalt lammutada, sest see mõjutaks raudteeliiklust. Selle asemel uuendavad nad aegamööda kõik poldid, talad ja rööpad, nii et ajalehte lugevad reisijad ei pane seda tööd tähele. Kuid ühel päeval nad märkavad, et vana sild on läinud ja selle asemel seisab uus valendav rajatis”. See kajastub ka näiteks Viktor Klempereri päevikus, kus mainitakse haakristiga hambapasta ja laste kummipallide ilmutumist poodidesse. Selline hiiliv „barbaarsusese langemine” läbis mitu etappi nagu juutus eutanaasiaprogrammi ja juutide staatuse sihikindla alandamisega.

Burleigh lähtub natsismi kui poliitilise religiooni kontseptsioonist – füürer kui messias, saksa rahva päästja juudi-bolševismist ja kuulsusrikka tuleviku kindlustaja, ning kogu parteisümboolika ja rituaalid on võrreldavad usuliste kommete, sümbolite ja liturgiatega. Burleigh tunnistab varnalt, et ei püüa jalgrast leitud ega avastada mõnd uutset kõikehõlmavat seletust, „vaid vaatab,

1923. aasta putši ajal „märtritena” langenud natside mälestamine Münchenis. Sellel 1937. aastal tehtud fotol marsivad Hitler ja Göring liikumise „verelipu” järel.

FOTO RAAMATUST.

kuhu poliitilise religiooni kohta kuhjunud mõtteid ja totalitarismi kontseptsioonid meid viivad, püüdes saada selgust Euroopa ajaloo perioodis, mis jätkuvalt õpetab ja mõnikord ka eksitab külma sõja järgset maailma”. Selles mõttes võib ehk julgelt öelda, et antud teema teatud aspektide analüüs ei aegu iialgi.

„Maailma parima palgaga meeskoorist” holokaustini

Autor toonitab, kuivõrd olulised olid Hitleri tõusul auhannest pimestatud poliitikud, nagu näiteks Franz von Papen, kelle „jõuetu makjavallism alahindas Hitleri rotlikku kavalust”. See oli selge volitusseaduse puhul, mis andis valitsusele õiguse parlamendi heakskiiduta eelarveid vastu võtta ja põhiseadust muuta, tehes seadusandjad „maailma parima palgaga meeskooriks”.

Põlgus seaduste suhtes väljendus natside väites, et „tänapäeval teab ainult üks inimene, milline riigi uus struktuur kümne aasta pärast välja nägema hakkab – see on füürer”. Julgeolekujõudude tasulilitamisel lahutati sõduritele ja sportlastele omased voorused nagu ustavus tinglikkusest ning rakendati kõikehõlmava maailmavaate teenistusse, eesmärgiks hävitada vaenlane kõikvõimalike vahenditega. Holokausti puhul vastandub Burleigh sellis-

tele sensatsioonihimulistele ja nüüdseks suuresti diskrediteeritud autoritele nagu näiteks Daniel Goldhagen, kelle sõnul natsid vaid vallandasid sakslaste igiomase antisemitismi. Burleigh väitel välistas keskklassi sotsiaalne ühtekuuluvustunne juudivaenuliku pööbli, „sest polnud sellist ühte tervikut nagu „sakslased” – oli vaid lõpmata palju indiviide, kelle identiteet sisaldas usutunnust ja sotsiaalset klassi, samuti rahvust /.../ Selliseid asju tuleb tähele panna. Niisugustel asjadel on Euroopas tähtsust”.

Ka SD mõistis, et „antisemitism pole saksa rahva hulgas sugugi üldlevinud ega eripäraselt sakslalik, vaid on nagu hingitsev tuli, mis nõuab pidevat hoolitsemist”. Selles toetuti üldinimlikele tunnetele, mis ei ole ainuomased sakslastele ja sellele ajaperioodile. Saksa rindesõdurite kirjad räägivad hirmust, et „stapi pojad” tungivad „meie kaunile Saksamaale” – otsest rassiretoorikat kõrvale jättes ei erine selline klišeelik kodumaa-armastuse sõnastamine sugugi kirjadedest, mis saadeti Esimese maailmasõja kaevikutest „vanale heale Inglismaale”.

Lunastus või häving

Ehkki natsism väitis endas kõnelevat praktilise mõistuse häält, „seis ta ühe

jalaga germaani mütoloogia tumedas irratsionaalses maailmas, kus kangelaslikku hukku peeti positiivseks ja mängiti täispanga peale: kas rahvuslik ja rassiline lunastus või häving”. See sai eriti ilmseks sõja lõpus, kui võimude retoorikasse ilmusid apokalüptilised ja fatalistlikud loosungid. Burleigh annab hea ülevaate Saksamaal valitsenud käegaloomise meeleoludest.

Burleigh ütleb kokkuvõtteks, et natside ideoloogiale andis võimu moodsa teadusliku ratsionaalsuse segamine moonutatud kristlusega. Lisaks sellele nüüdseks kaunis laialivalguva teema kompaktselt analüüsile osundab Burleigh „etnosentimentalismis vannitamise” ohtudele laiemalt, mis ei ole oma aktuaalsust ka tänapäeval kaotanud.

Kolmas Reich. Uus ajalugu

Michael Burleigh
tõlkinud Rein Turu ja
Jaanus Õunpuu
840 lk
köva köide

konnasaagasse, romaani kaunist ja uhkest naisest, kes jäi oma ideaalidele truuks.

Simon Sebag Montefiore on üks Tallinna kirjandusfestivali HEADREAD külalistest ja ta esineb festivalitelgis 8. mail kell 16.

Sašenka

Simon Sebag Montefiore
tõlkinud Riina Jesmin
488 lk
köva köide

ilmunud

Kommunismi kadunud maailm

Peter Molloy
tõlkinud Helen Rohtmets
240 lk, köva köide
„Kommunismi kadunud maailma” on koondatud külma sõja aastatel Ida-Saksamaal, Tšehhoslovakkias ja Rumeenias elanud inimeste vahetuid mälestusi, mis ei piirdu kaugeltki lugudega salapolitsei tegevusest ning poliitilistest repressioonidest – paljud nendest inimestest mäletavad oma elu kommunismi-ajastul kui „täiesti tavalist” või igatsevad koguni taga tol ajal valitsenud omamoodi turvatunnet. Mälestusi on siin nii rahvusvaheliselt tuntud isikutelt, nagu Václav Havelilt, endiselt Ida-Euroopa luure- ja julgeolekuteenistuste kaastöölised kui ka täiesti tavalistelt inimestelt.

Torm

Lauri Vahtre
356 lk
köva köide
Lauri Vahtre hoogne ja kaasakiskuv romaan, mis on ühtaegu nii põnevus- kui ka hoiatuslugu, viib lugeja ettearvamatu sündmuse keerisesse Kuubal, USA-s ja Euroopa eri paigus. Peategelasel, Eesti ministeeriumiametnikul Adam Saksal tuleb tegeleda nii maailma päästmise kui ka omaenda sassis suhete harutamise, ning kõike seda grandioosse katastroofi taustal, mis toob ilmsiks, kui õhuke on tsivilisatsioon meie ümber.

Mehed, kes jõllitavad kitsesid

Jon Ronson
tõlkinud Juhan Habicht
208 lk
köva köide
Mis saab siis, kui kõrgele USA sõjaväelasele tuleb pähe idee: kas poleks tore, kui mu sõdurid oskaksid vajaduse korral muutuda nähtamatuks, minna läbi seinte, lugeda vaenlase mõtteid ja teha veel kümneid esmapilgul võimatu tunduvaid asju? Liikuma hakkavad kuulujutud eriuksustlastest, kes suudavad pilguga tappa või meeltevälise kogemuse abil toast lahkumata näha, mis toimub universumi suvalises paigas. Briti ajakirjanik Jon Ronson asus asja uurima ning käesolev, dokumentidel ja intervjuudel põhinev raamat valgustabki sülibarismi ja esoteerika kummalist sümbloosi...

Parv. II osa

Frank Schätzing
tõlkinud Merle Engelkes
616 lk
köva köide
Põneviku teises osas muutuvad maailmamere rünnakud üha jõulisemaks, randadele roomavad mürgised merivähid, Golfi hoo-vust ähvardab seisumine ning teadlaste rühm jõuab järeldusele, et tegu pole juhuslike kokkusattumustega. Kõik märgid viitavad sellele, et rünnaku taga on teadvus, mis seda suunab, näib, et meri ei talu enam seda, mida inimesed oma planeediga on teinud. USA sõjaväelise juhtimise all olev uurimiskeskus on aga kavandanud lahenduse, mis teadlaste seisukohtadega kokku ei lange. Põnevust jätkub romaani viimaste lehekülgedeni ja kaalul on kogu planeedi saatus.

Kaunis Sašenka ja koletu stalinism

Krista Kaer

Tundub, et Stalin ja stalinistlik Venemaa on teemad, mis on jäänud briti ajaloolast ja kirjanikku Simon Sebag Montefiore kummitama. Kõigepealt kirjutas ta ajalooramatud Stalini õukonnast ja Stalini enda elust ning siis võttis ta sama perioodi käsile romaani vormis.

Tema raamatu tegevus toimub Venemaal ja hõlmab küllaltki pika ajavahemiku. Romaan on jagatud kolme ossa: esimene osa algab 1916. aastal ning lugeja kohtub noore Sašenka Zeitliniga, jõukast juudidiperest pärit neiu, kes värvatakse bolševike parteisse.

Sellega tõmbab ta endale muidugi poliitsei tähelepanu ja temast püütakse teha nuhki. See siiski ei õnnestu, sest Sašenkal on ideaalid, needsamad ideaalid, mis 1917. aastal ellu viiakse.

Järgmise osa tegevus toimubki juba 1939. aastal. Sašenka on abielus kõrge Nõukogude võimukandjaga ning pealtnäha elab ta muretut ja jõukat elu. Ta toimetab ajakirja „Nõukogude Naine ja Proletaarne Majapidamine” ning tal on kaks last. Õige pea aga antakse mõista, kui habras on see heaolu, sest ainus vale sõna, isegi vale mõte võib selle purustada. Stalini Venemaal sõltub kõik võimude tahtest. Sašenkal on endiselt ideaalid, mida ta kalliks peab, kuid need ei aita teda, kui ta alustab armu-

lugu, mis toob kaasa kõige selle hävimise, mida ta kalliks on pidanud. Ta arreteeritakse, teda piinatakse ning ta jääb ilma oma lastest.

Raamatu kolmandas osas palgatakse noor ajaloolane 1994. aastal arhiividest uurima, mis juhtus Sašenka ja tema perekonnaga ning alles siis saab seda teada ka lugeja. Montefiore raamatu puhul tuleb tunnustada haaravat lugu ning kindlasti ka suurepäraselt ajaloolist tausta. Veetis ju ta isegi üpris palju aega Nõukogude arhiivides, kasutades ära ajavahemikku, mil need Lääne ajaloolastele avanesid. Montefiore on kirjutanud, et seal loetu tõttu piinasid teda õudusunenäod. Midagi neist painetest on kindlasti kandunud ka sellesse pere-

Ilmasõja diplomaatia hämärad nurgatagused

Priit Põhjala

Laurence Rees on Briti ajaloolane ja kirjanik, keda iseloomustab tähelepanuväärne ind ja viljakus Teise maailmasõjaga seotud sündmuste uurimisel ja uurimistulemuste tutvustamisel laiemale avalikkusele.

Oma menuraamatu „Auschwitz: natsid ja „lõpplahendus““ eest pälvis ta 2006. aastal Briti ajalooaamatute aastaauhinna, üksjagu tähelepanu on saanud ka tema teosed „Õudus idas“, „Natsid: ajaloo hoiatus“ ja Teise maailmasõja ajal äärmuslikke kannatusi talunud inimeste meenutusi koondav intervjuukogumik „Nende süngem tund“. Lisaks raamatute kirjutamisele on Rees olnud mitme populaarse Teise maailmasõja teemalise telesarja, näiteks BBC/PBS-i suurseriaali „Teine maailmasõda. Suletud uste taga“ produtsent.

Valgusvihk pimedasse

Oma uusimas, samanimelise telesarja põhjal kirjutatud raamatus „Teine maailmasõda. Suletud uste taga“ püüab Rees taas kord haaravalt visandada suure sõja ajalugu, kuid mitte nii, nagu seda siiaaani on visandatud, vaid seni kehtivaid arusaamu vaidlustades ja teatud juhtudel isegi muutes. Reesi eesmärk on heita valgust sellele, millest siiaaani eriti räägitud ei ole, alates dramaatilistest salatehingutest, mille tagajärjel sõda üldse võimalikuks sai, kuni kõige olulisemate otsusteni selle koletu vastasseisu ajal.

Reesi mõneti erandlikud seisukohad, eriti need, mis puudutavad Jossif Stalini, Winston Churchilli ja Franklin Roosevelti võtmetähtsusega valikuid sõjas, tuginevad suuresti materjalidele, mis muutusid kättesaadavaks alles pärast seda, kui avanesid Ida arhiivid, mida järjekindlalt Nõukogude valitsused olid iga hinna eest varjata püüdnud.

Oma osa mängivad ka ligi saja tolastes sündmustes osalenud inimeste tunnistused, mida ei julgetud anda kommunistliku režiimi ajal, küll aga pärast selle kokkuvarisemist: endised Nõukogude julgeolekutöötajad kirjeldavad repressioone, liitlaste meremehed räägivad Arktika-konvoide surmaohtlikest sõitudest ning Punaarmee veteranid tunnistavad, kuidas nad idarindel käsitsivõitluses sakslasi tapsid.

Nõukogude sõdurid Saksamaa parlamendihoonel, Reichstagi varemetel ees mais 1945. Teise maailmasõja ametliku lõpuni on jäädud loetud kuud, kuid sõja järelkajad peavad miljonid inimesed taluma veel aastakümneid.

FOTO: RAAMATUST

Neid, isiklikke ja emotsionaalseid ülestunnistusi peab Rees iseäranis olulisteks, sest lähitulevikus ei ela enam kedagi, kes oleks Teise maailmasõja ise üle elanud.

Millal sõda tegelikult lõppes?

Rees ei keskendu ainult sõja eel ja ajal toimunule, vaid uurib ka seda, kuidas sõja käigus tehtud otsused mõjutasid tulevikku, rahvaste edasisi saatusi. Ta väidab, et paljude inimeste, sealhulgas eestlaste jaoks ei lõppenud Teine maailmasõda 1945. aastal pärast jaapanlaste alistamist, vaid vähem kui kakskümmend aastat tagasi – ühes kommunisti langusega. (Ta illustreerib seda kõnekat fakti „sõja lõpu“ kuuekümnenda aastapäeva pidustustega Moskvast 2005. aastal, kuhu keeldusid sõitmast nii Eesti kui ka Leedu president.) See, kuidas säärane ebaõiglus juhtuda sai, on üks olulistest küsimustest, millele Rees vastata püüab.

Tema sõnul ei jõutud aastakümnete jooksul, külma sõja sügavustes, kordagi Lääne ja Stalini suhete piinliku pändini; selle moraalsest ja poliitilisest komplitseeritusest saadi üle seda eira-

tes ning keskendudes lääneliitlaste kangelaslikkusele Dunkerque'is, Britannia lahingus ja D-päeval. Muidugi on ka see tähtis, ent moodustab vaid ühe osa kogu loost. Püüdes haarata tervikpilti, otsib Rees paratamatult vastuseid ka nendele küsimustele, mida ei ole siiaaani küsida tahetud.

Kas Läänes oli isikuid, keda saaks süüdistada selles, mis juhtus sõja lõppedes? Mida öelda Briti ja USA suurte kangelaste Churchilli ja Roosevelti kohta? Kui palju määras sõjas langetatud, kuid veel aastakümneid hiljem miljonite inimeste tegelikult ühendas? Mida peidavad endas USA, Briti ja Stalini suhete hämärad nurgatagused?

Mitte vaid eliidi ajalugu

Reesi uus raamat ei ole ainult tippude ja eliidi tasemel langetatud otsuste ajalugu. Tõsi, peamiselt keskendutakse küll

suhetele ja diplomaatialle, kuid lisaks suurele poliitikale on üsna palju tähelepanu pööratud ka lahinguis poliitiliste otsuste tagajärgi talunute ränkadele vaevadele – nende inimeste vaevadele, keda Rees oma reisidel läbi endise Nõukogude Liidu kohtas ja kes soostusid talle oma lugu jutustama.

Just need inimesed, leiab Rees, väärivad kõige rohkem seda, et me taastaksime Teist maailmasõda puudutava ajaloolise tõe, kui selline asi üldse olemas on, vaataksime sellele silma ja teeksime omad, siirad järeldused.

Teine maailmasõda. Suletud uste taga Stalin, natsid ja Lääs

Laurence Rees
tõlkinud
Matti Piirimaa
kujundanud Piret Niinepuu-Kiik
354 lk, kõva köide

Julgustuseks eluloo kirjutajale

Selles raamatus tutvustavad Tartu Ülikooli professor Tiina Kirss ja Eesti Kirjandusmuuseumi teadur Rutt Hinrikus isikukeskse autobiograafilise kirjutamise erinevaid võimalusi, et innustada neid, kes on juba alustanud oma eluloo kirjapanemist, eriti aga julgustada kõiki neid, kes seda veel teinud ei ole.

Kahtlemata ei ole võimalik anda üheseid juhtnööre, kuidas peab oma elust kirjutama, sest selleks on loendamatu erinevaid võimalusi. Käesolev kogumik tutvustab ühe eluloolise kirjutamise (või loovkirjutamise) ringist osavõtjate kirjatöid ja annab üldiseid näpunäiteid elulooliste mälestuste kirjutamiseks.

Raamatus tutvustatakse eluloolise kirjutamise mitmeid erinevaid võimalusi: tunnistusi ja põhjendusi, mälestusi kokku surutud või lahti kirjutatud kujul, fragmente, terviklikke mäluilpe, dokumentaalseid ja vastupidi – ilukirjanduseks vormistatud minevikupilte.

Mäletamisel on oma torked, võnked, stiimulid ja takistused. Kirjutamine kutsub mäletama detailides, kirjeldama pisiasju: luuda, mis nurgas seisis, kaalivate ja kartulite sügisest lõhna, kellade helinat, lume sädelemist päikeseloojangul.

Kirjutamisel on mõtet siis, kui loetakse ja kuulatakse, aga ei tohi alahinnata ka salvestamist. Sageli ärkavad järgmiste põlvede lugejate-kuulajate

huvi ja küsimused siis, kui on hilja pärida, kuidas me elasime, kuidas me elada tahtsime, kuidas elamine teatud kohas teatud ajal võimatuks (või vastupidi soodsaks) muutus, mida me siis otsustasime või mida otsustati meie eest.

Kirjutades mäletada ja mäletades kirjutada nõuab pealehakkamist, eneseületamist ja harjumust, kuid elulugude kaudu talletame me oma aja pärandit pisut samamoodi, nagu saja aasta eest korjati ühiselt rahvalaule. Lõpuks tasub meenutada sedagi, et kirjutaja oma elulugu, sageli noorusmälestused, on saanud inspiratsiooniallikaks ilukirjandusteoste loomisel – eesti klassikast võiksime Tuglase „Väikesele Illimarile“ lisada nii Oskar Lutsu igihalja „Kevade“

kui paljusid teisi teosed, nende hulgas ka üsna hiljuti ilmunuid.

Meie elulood on kui sõrmejäljed – kordumatud ja individuaalsed, osutavad nad lihtsale tõeale, et ka meie elukogemused on erinevad ja nende vahetamine teebki meid rikkamaks.

Elust elulooks

Kuidas kirjutada elulugu
koostanud Tiina Kirss,
Rutt Hinrikus
kujundanud Villu Koskaru
264 lk, pehme köide

ilmunud

Sõjaväetõlgi märkmed

Jelena Rževskaja
tõlkinud
Toomas Huik
kujundanud
Villu Koskaru
360 lk

kõva köide
Erinevalt Saksa sõjaväelastest ei lubatud punaarmeele päevikut pidada, sõjaväetõlk Jelena Rževskaja, siiski julges seda teha. Rževskaja käis tõlgina läbi Punaarmee sõjatee Moskva alt Berliini ja sattus 1945. aasta mais Teise maailmasõja lõpp-sündmuste keskmesse. Armeestabi tõlgina määrati ta gruppi, mis tegeles Hitleri otsimisega. Käesolev raamat koosneb enamasti just neist mälestus- ja muljekildudest ning mõtisklustest.

Nõidkapteni needus

Reeli Reinaus
kujundanud
Pärtel Eelma
372 lk

kõva köide
Mida teha, kui kõige hirmutavamad legendid osutavad ühtäkki ähvardavaks tõelisuseks? Kuidas käituda kohutavas olukorras, millest ei näi olevat ühtki väljapääsu? Just need küsimused peab endale esitama Alex, kelle veidrad minevikunägemused muutuvad ootamatult reaalseks, kui ta leiab end vangina neetud laevalt, mida juhib kardetud ja mõistatuslik nõidkaptan. „Nõidkapteni needus“ on seiklusliku raamatutrilooja esimene osa.

Suvine merereis

Truman Capote
tõlkinud Kersti Unt
kujundanud
Jüri Jegorov
128 lk

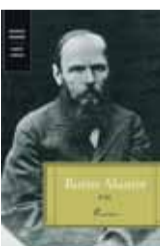
kõva köide
Noore muretu seltskonnadaami Grady McNeili vanemad jätvad ta 1945. aasta suveks üksi New Yorki nende Viienda avenüü luksuslikku korterisse. Omapeal jäänud, soojendab Grady oma salajast armulugu lihtsa Brooklynist pärit juudi soost sõjaveteraniga. Suvise hooaja edenedes muutub suhe tõsisemaks ja moraalses plaanis hügusemaks ning Grady on sunnitud langetama rea otsuseid, mis muudavad igaveseks tema ja paljude ta lähedaste elu.

F.M.

Boriss Akunin
tõlkinud
Veronika Einberg
kujundanud
Piret Niinepuu-Kiik
440 lk

pehme köide
Lugeja kohtub postmodernistlikus kriminaalromaanis taas Nicholas Fandorini, kuulsas detektiivi Erast Fandorini lapselapsel, kelle ees seisab huvitav, kuid keeruline ja, nagu selgub, ohtlik ülesanne leida Fjodor Dostojevski senitundmatu, hindamatu väärtusega käsikirja. Tänapäeval toimuv tegevus põimub kõige hämmastavamal kombel „Kuritööst ja karistusest“ tuntud uurija Porfiri Petrovitši vaatepunktist jutustatud looga.

“Risti-rästi läbi Eestimaa” on eriline sellegi pooldest, et fotode asemel on raamatus ligi 300 Toomas Pääsuke melleolukat joonistust.

ILLUSTRATSIOON RAAMATUST.

Suvi on silmaringi arendamise aeg

Läheneb suveaeg ja lapsevanematel on jälle peamurdmist, kuidas sisustada oma laste suvekuud. Nüüd, kus paljudel võimalused kasinamad ja kaugemad reisid lükkuvad tulevikku, käiks ehk ära Nuustakul, rändaks kogu perega mööda Eestimaad. Enne aga laseks lastel teha veidi kodutööd, abiks vastne lasteraamat „Risti-rästi läbi Eestimaa“.

Kuigi väike territooriumilt, on Eestimaa ometigi looduslikult nii mitmekesine. Raamatus tuuakse esile paikondade looduslik eripära: Lääne-Eesti ja saarte puusniidud ja rändlinnurohkus, Põhja-Eesti paene rannik ja kivi-külvid, Kesk-Eesti sood-rabad, Lõuna-

Eesti mäekuplid ja liivakivipaljandid.

Raamat tutvustab muistiseid, looduskauneid ja kultuuriloolisi paiku, eripäraseid mõisakomplekse, eri tüüpi kirikuid, mitmeid muuseume, põnevaid uusi ja muidugi ka vanu ehitisi, millest paljud korda tehtuna elavad uut elu. Tutvustatakse rannarahva, setude ja Peipsi-äärsete vanausuliste eluga.

Sekka muidugi legende ning pilte ja jutte Eestimaa tüüpilistest, aga ka haruldastest taimedest-loomadest. Seega kõigest sellest, milleta maakonnalpuuduks oma nägu. Ometi pole käesoleva raamatu puhul tegu puhtalt reisijuhiga maakonnast maakonda.

Tait ja kõre, viikingid ja Lembitu, här-

rastemaja ja raad, gild ja pühasenurk, räätsad ja karakatitsa, maalinn ja gild, tõrvaahi ja veesülit. Kes või mis need on, millal olid ja mida nendega või neis tehti, see selgub raamatut lugedes nagu muuseas. Ja olgem ausad, ega me, täiskasvanud, oskagi ise kõigele vastata.

Nii et võtkem seda kui abimeest isendalegi, mis sest et kõigest on kirjutatud põgusalt, last vaid teotsale juhatahes, et õpetada teda märkama ja huvituma ning raamatutest või internetiski lisateavet otsima. Ajaga tekib tal kindlasti terviklikum pilt, kus loetu, aga ka oma silmaga nähtu saab ka ajateljel kenasti paika.

“Risti-rästi läbi Eestimaa” on eriline

sellegi pooldest, et fotode asemel on raamatus ligi 300 Toomas Pääsuke melleolukat joonistust. Seda raamatut võiks soovitada algklassiõpetajatele, kes kavandavad klassiekkursiooni. Kena kingitus lapsele kooliaasta lõpu puhul on see kindlasti ka.

Risti-rästi läbi Eestimaa

joonistused
Toomas Pääsuke
köva köide
ilmub mais

ilmunud

Põnevavastamist linnalapsele

Doris Kareva

Kes loodab, et tema aeda haritakse ka järgmiste põlvete jooksul, ei vaata kindlasti mööda aiasõpradest Riiks ja Sade. See raamat pakub põnevavastamist nii sellele linnalapsele, kes muidu kureha otsa või rebasesaba peale astuks seda märkamatagi – aga veel enam väikesele rohemeelikule, kellele aastaringse aknalaua-aia hooldamiseks head nõu antakse. Ja kindlasti on lõbus sõbraga võrrelda, kuidas kasvavad kummagi varbasaba-põõsad või oiuroiurohi, tuuletallaja-tähnik või ahaahein... või vaadata aastate pärast oma kunagist aiapäevikut üheskoos lapsega.

Riiks ja Sade, aiasõbrad

Piret Veigel ja Alar Pikkorainen kujundanud Teri Kuusmaa 64 lk, köva köide Pildirikas lasteraamat kahe sõbra, kõrvahark Riiks ja lepatriinu Sade avastusretkest aias ja põllul ning taimedest ja putukatest, keda nad seal kohtavad. Putukate seiklused vahelduvad lehekülgedega, kus tutvustatakse aiatooriisu, maheaianust, ravijõuga taimi jm. Sekka ka asjalikke aiatarke, näpunäiteid herbaariumi tegemiseks ning juhatused, kuidas linnalapski saaks idutada herneid, kasvatada aknalaua lilli, sibulaid või isegi rõdul kartulit.

ilmunud

Tänavapoiss

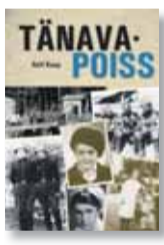
Ralf Kaup
400 lk
köva köide
1929. aastal sündinud Ralf Kaubi elu on kulgenud meist enamikust üsnagi erinevat rada.

Tema iseäraliku saatuse kujunemisel on olnud määrav kodusoojuse ja vanemliku armastuse puudumine lapsepõlves. Lapsepõlv ja teismeliseiga möödusid lastekodudes ja Koluvere rasketiskasvatatavate laste koloonias.

See oli okupatsioonide vahetumise ja sõja aeg. Eriti keerulised olid sõjajärgsed aastad, mil vähesegi kohutäie eest tuli tänada head õnne. Olukord ei olnud kergem ei lastekodus, ei koloonias ega ka linnatänavail hulkudes, niisama eba-meeldiv oli koduta noore inimese jaoks kogu ümbritsev maailm. Nõudis suurt visadust ja kannatust oodata ära paremad võimalused hakkamasaamiseks.

Mälestuste varasemast perioodist on huvipakkuvad Eesti aja lõpu ning esimese Nõukogude okupatsiooni aasta (1940/41) koolielu ja muu igapäevaelu kirjeldused, lahingud pealetungivate Saksa vägede ning Punaarmee vahel Tabasalus, Tallinna 1944. aasta märtsipommitamise kirjeldused, kokkupuude septembrilahingute tagajärgedega Harjumaa lääneosas ja loomulikult sünged sõjajärgsed aastad jpm. Just sel ajal kujunes ta välja kui Tänavapoiss, kelleks ta peab end positiivses tähenduses tänaseni.

Tänavapoiss on Ralf Kaubi isikus viima-

sel paaril kümnendil tähendanud aktiivset ringliikumist ja tegutsemist, võimaluste otsimist millegi ühiskonna jaoks olulise saavutamiseks ning ka protsesside kulu mõjutamist. Selles on Tänavapoiss olnud üsnagi edukas. Märkigem näiteks Eesti Vabadussõja ajaloo I ja II köite uusväljaande idee algatamist 1990. aastate alguses ning väsimatut võitlust Vabadussõja võidusamba püstitamise nimel.

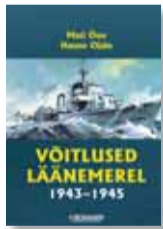
Võitlused Läänemerele 1943–1945

Mati Öun, Hanno Ojala
294 lk

pehme köide
Möödunud on üle kümne aasta sellest, kui ilmusid Mati Öuna raamatud „Võitlused Läänemerele. 1941 suvi“ ja „Võitlused Läänemerele. 1941 sügis kuni 1942. aasta“. On aeg liikuda sõjasündmuste vaatlusega edasi ja lugu lõpetada. Teie ees on Läänemere-võitluste kolmas ja viimane osa.

Vahepealse aja jooksul on erinevates keeltes ilmunud suur hulk samale teemale keskendunud või seda riivamisi puudutavaid sõjaajaloolisi uurimusi ja artikleid, mida on käesolevas raamatus valikuliselt ka kasutatud.

Võib-olla on seekordses teoses, mis on kahe ülalnimetatud järjeks ja lõpetuseks, veidi vähem legende, oletusi ja rahvajutte Teise maailmasõja sündmuste kohta. Samuti on kahe ja poole aasta jooksul Läänemerele ja selle kallastel toimunud maa- ja meresõjasündmusi tihedamalt kokku pressitud kui eelnenud osades.

Soomepoiste saatusest

Eesti vabatahtlike, kes osalesid Soome Talve- ja Jätkusõjas, hakati nende Eestisse tagasiõudumisel augustis 1944 kutsuma soomepoisteks. See nimetus sai üldlevinuks ja on Soome armees Teise maailmasõja ajal teeninud Eesti vabatahtlike kohta kasutusel tänase päevani, kuigi praegu on elusolevate „poiste“ keskmine vanus 85.

Tänaseks on nimeliselt teada 3346 soomepoissi, neist elab Eestis 178 ja teistes maades 136 (sh Kanadas 59 ja Rootsis 46). Sõjas, metsavendadena ja represseerituna kaotas elu vähemalt 502 soomepoissi, teadmata on 81 saatust. Raamatus antakse ülevaate soomepoiste liikumisest ja see on jätkuks ning täienduseks Evald Uustalu ja Rein Moora 1973. aastal ilmunud raamatule „Soomepoisid“.

Mart Laar annab ülevaate Eesti vabatahtlike Soome minekust, sõjateest Soomes, Eestis ja II maailmasõja lõplahingutes, samuti soomepoiste osast sõjajärgses relvastatud vastupanuliikumises. Meelis Saueaukirjutab Nõukogude võimu küüsi sattunud soomepoiste saatusest. Hain Rebas keskendub JR 200 Koondisle Göteborgis, kuid teeb ka laiemaid üldistusi. Peep Pillak käsitleb soomepoiste tegevust ja organisatsiooni Torontos, Stockholmis, Ees-

Tänaseks on nimeliselt teada 3346 soomepoissi, neist elab Eestis 178 ja teistes maades 136.

FOTO RAAMATUST

tis ja Soomes, samuti soomepoiste ajaloo jäädvustamist.

Teos on illustreeritud fotodega, millest paljud ilmuvad avalikkuse ette esmakordselt. Raamatule lisatud CD-plaadilt leiab soomepoiste nimekirja ja skaneeritud väljaanded „Üle Lahe“, „Kodutee“, „Malevlane“ ning muid haruldasi materjale.

Soomepoisid – võitlus jätkub

Mart Laar, Peep Pillak, Meelis Saueaukirjutab, Hain Rebas
520 lk
köva köide

